

TORNA EL SHOW DE PISA: TRES BREUS REFLEXIONS

Ja s'ha donat a conèixer el resultat de l'últim informe PISA, en què de nou els indicadors reflecteixen una reculada en els tres àmbits analitzats: matemàtiques, ciències i llengua. I, com es podia esperar, les reaccions no han trigat a arribar.

Per això, m'agradaria **compartir tres breus reflexions en aquests moments**:

1. La coincidència de la publicació de l'informe amb l'inici del curs escolar mostra l'estratègia de l'OCDE per marcar l'agenda educativa a nivell mundial.
2. Sembla que l'anàlisi confirma que la variable més significativa dels resultats obtinguts en aquest tipus de proves és la realitat socioeconòmica de l'alumnat, per sobre d'altres factors com la metodologia pedagògica o fins i tot la inversió global.
3. L'informe mostra una reculada mundial en comprensió lectora, fins i tot la dels alumnes de rendes més altes, que es relaciona amb l'ús de pantalles i mòbils a l'edat escolar.

PISA marca l'agenda global i redueix el concepte d'educació a capital productiu

La difusió de les dades de PISA en aquests moments d'inici de curs escolar no és casual, sinó que busca condicionar l'agenda política dels governs. En sociologia de l'educació és prou conegut que l'estratègia més barata i directiva per imposar un canvi a nivell educatiu en un país és establir un examen estandarditzat per, posteriorment, publicar el rànquing de vencedors i perdedors. D'aquesta manera, es legitima davant de l'opinió pública, sense cap mena de debat de fons a la societat, la necessitat de les polítiques educatives decidides prèviament.

Equiparar la qualitat d'un sistema educatiu amb els resultats obtinguts pels estudiants en unes proves estandarditzades de matemàtiques, ciències i llengua no és gens un criteri consensuat pels diferents agents socials. Però l'impacte mediàtic del *Show de PISA* i les seves conseqüències polítiques fan inviable qualsevol altre tipus de reflexió.

A veure qui és el valent, en aquest context, que gosa parlar de la necessitat d'incloure aspectes com el benestar emocional dels alumnes, el pensament crític, o la salut del professorat com a indicadors de qualitat d'un sistema educatiu. El titllaran com a mínim d'ingenu, si no d'irresponsable, o fins i tot de perillós per al desenvolupament econòmic del país.

De fet, però, el curiós del cas és que les investigacions no mostren que hi hagi una correlació entre resultats de les proves PISA i el grau de productivitat econòmica d'un país, que depèn d'una varietat de factors molt més complexos. I, per acabar-ho d'adobar, hi ha estudis en psicomètria i avaluació educativa que mostren que aquestes proves pateixen severes fallades tècniques que en qüestionen la fiabilitat.

Tot i això, l'impacte de la classificació és de tal envergadura que els mateixos governs acaben contractant la mateixa OCDE perquè elabori informes diagnòstics i de millora dels seus sistemes educatius, destinant, és clar, diners públics per fer-ho, com en el cas de Catalunya, que ha acordat un pressupost d'1,5 milions d'euros a aquesta col·laboració. D'aquesta manera tan aparentment neutral i científica, el mateix avaluador es converteix en legislador i beneficiari, amb el vistiplau del poder polític i la legitimitat de l'opinió pública.

La realitat socioeconòmica i les característiques de l'alumnat és la variable més significativa

La segona apreciació que vull compartir és que, malgrat que els resultats de les proves a Catalunya no poden ser validats, a causa de l'exclusió del 23% de l'alumnat amb dificultats, sí que permet una lectura que sembla confirmar que la variable més significativa que influeix en el resultat d'aquest tipus de proves és la realitat socioeconòmica de l'alumnat.

Resulta curiós observar que un cop exclòs aquest 23%, el 77% restant, és a dir, 3 de 4 alumnes a Catalunya, arriben a un nivell per sobre de la mitjana de l'OCDE i per sobre d'altres comunicats autònoms d'Espanya, el percentatge d'exclusió d'alumnes de les quals a la prova ha estat al voltant del 5%.

Però és clar, si la resta de països i comunitats exclogués també de la mostra el 23% dels seus alumnes amb més dificultats, la seva mitjana també seria més alta, de manera que hi tornaria a haver una diferència entre els resultats d'aquests països o comunicats i Catalunya. Però, com de significativa seria aquesta diferència? És a dir, què estan mesurant exactament aquestes proves?

Una altra anàlisi que resulta curiosa observar és que no hi ha una correlació entre la despesa global en educació i els resultats dels exàmens. De fet, a Espanya hi ha comunitats autònomes que estan al capdavant en inversió, com Euskadi, amb més de 10 mil euros per alumne a l'any, que obtenen resultats inferiors a la majoria. I el contrari també és cert, hi ha comunitats amb una inversió inferior a la mitjana que obtenen millors resultats.

Sembla doncs que la inversió és un factor necessari, però no suficient, i que factors com la realitat socioeconòmica, el percentatge d'alumnes amb dificultats, o la proporció d'alumnat que desconeix la llengua vehicular, són variables més significatives que la inversió global en educació, o les metodologies pedagògiques.

Aquestes conclusions s'assemblen a les investigacions que mostren que la diferència dels resultats entre l'escola pública i la privada desapareixen quan s'exclou de la mostra l'alumnat amb més dificultats socioeconòmiques i immigrant, que majoritàriament atén l'escola pública.

En conseqüència, els discursos que reiteradament atribueixen el descens en els resultats a les proves estandaritzades a les metodologies innovadores, i que advoquen per retornar a la cultura del llibre de text, la repetició de curs, i la prioritització dels continguts bàsics clàssics per "salvar" l'educació, no tenen cap validesa analítica.

L'epidèmia de pantalles debilita la capacitat d'atenció i el pensament crític

Finalment, l'informe constata un descens a nivell mundial dels resultats a les proves de comprensió lectora, que s'atribueix a l'ús generalitzat en els darrers anys de pantalles, mòbils i els *chatbots* actuals d'IA. Aquest descens afecta tots els països per igual, i tots els estaments socials, inclòs els alumnes de renda més alta.

Aquests resultats reflecteixen l'apreciació de molts docents a les aules, que relaten les dificultats que observen en gran part de l'alumnat per gestionar i focalitzar l'atenció, i per dur a terme un diàleg mínimament crític. I això em sembla molt significatiu.

En una època en què la IA anirà guanyant àmbits de gestió per tot arreu, en un període històric on cada cop més i més tasques i llocs de treball seran desenvolupats per agents d'intel·ligència artificial, quina ha de ser la funció principal del sistema educatiu?

Doncs el que sempre devia ser, ajudar a desenvolupar-nos com a éssers humans. L'únic que una màquina no podrà fer per un mateix, mentre l'ésser humà no s'hi fusioni, és viure la pròpia vida. Acompanyar-nos a aprendre a viure és la funció principal del sistema educatiu. I això implica aprendre a gestionar l'atenció, a percebre, a sentir, a relacionar-nos, a comprendre el nostre món interior, i a créixer com a "éssers" humans, i no com a "capital" humà.

Educació no és sinònim de rendiment en un examen estandarditzat. PISA continua equiparant la qualitat d'un sistema educatiu a mètriques de productivitat futura, que ni tan sols són certes. Però l'impacte que el *Show PISA* genera a la societat és de tal envergadura que el debat s'empobreix i es polaritza de manera simplista, obviant desigualtats socials de base, i robant al concepte Educació tota al·lusió a les qualitats emocionals, relacionals i filosòfiques de l'ésser humà.

Venen setmanes de titulars intensos, de retrets, judicis i receptes simplistes. L'OCDE torna a aconseguir marcar l'agenda en el sistema educatiu. I cada actor polític intentarà treure profit del soroll per intentar guanyar un grapat de vots.

Em pregunto quin impacte tindrà tot aquest soroll, totes aquestes conclusions simplistes i reduccionistes, en l'ànim del professorat, que ja porta a l'esquena un nivell de frustració i de cansament significatiu.

Espero que pugui servir per generar espais d'escolta i diàleg, que puguin donar resposta als reptes i les necessitats que els centres educatius viuen en el dia a dia.

Jordi Mateu, director del Caiev

<https://caiev.com/>

<https://jordimateu.info/>